

РОЗВИТОК СТАЛОГО ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ ЯК СКЛАДОВА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПОЛІТИКИ

О. Ю. Сапко, к.геогр.н., доц.

Кафедра екологічного права і контролю
kafedraepik@onu.edu.ua

Екологічний туризм (ЕТ) є важливим інструментом сприяння стійкому розвитку, особливо на місцевому та регіональному рівнях. Ефективна організація та розвинений продукт ЕТ позитивно впливають на імідж країни через елементи сталого розвитку та реалізацію принципів «зеленої держави», сприяють формуванню екологічно чистого сектора у структурі національної економіки. Країни Європейського союзу (ЄС) є одним із ключових світових регіонів розвитку ЕТ з урахуванням високого потенціалу попиту на рекреацію у природному екологічно чистому середовищі.

Інструменти, що підкреслюють природу екологічного туризму та активно впроваджуються в різні сфери життя європейських країн, це екологічно чиста мобільність, екологічне будівництво, відновлювані джерела енергії, можливості використання та реалізації біопродуктів, збереження природного середовища, аттрактивних культурних ландшафтів.

ЕТ не завжди однаково розуміється в різних країнах ЄС, його форми динамічні, він проникає в далекі від екологічної орієнтації галузі туристської діяльності, що веде до диверсифікації продукту та структури послуг. Основними формами екотуристського продукту в досліджуваному регіоні є науковий туризм, тури природничого характеру, пов'язані зі спостереженням за природою, пригодницький туризм, сільський туризм, подорожі до природних територій, що особливо охороняються.

Територіальною основою та ресурсною базою розвитку ЕТ є природні території, що особливо охороняються (ООПТ). У країнах Європейського союзу єдина класифікаційна схема ООПТ представлена національними парками, заповідниками, резерватами, заказниками та регіональними парками. Найбільш диверсифіковану мережу особливо охоронюваних природних територій мають країни Західної Європи.

Усі міжнародно-правові документи, що стосуються екологічного туризму, можна розділити на дві групи. Перша стосується винятково питань ЕТ, а друга стосується сталого розвитку та побічно ставиться до екологічного туризму як до одного з його сегментів.

До першої групи входять документи, які стосуються профілактичної охорони в ЕТ. Ці документи захищають природні та культурні цінності, на які може вплинути діяльність екологічного туризму. До них відносяться:

- Конвенція про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини (1972 р.) (Конвенція про всесвітню спадщину);

- Всесвітня хартія природи (1982 р.);

- Гаазька декларація з туризму (1989 р.);

- Конвенція про біологічну різноманітність (1992 р.);

- Порядок денний на XXI століття (1992 р.).

До другої групи входять документи, що встановлюють превентивні принципи сталого туризму. Екологічний туризм як сегмент сталого туризму має їм відповідати. Ця група включає:

- Порядок денний на XXI століття для промисловості подорожей і туризму – шлях до охорони навколишнього середовища Сталий розвиток (1996 р.);

- Берлінська декларація про біологічну різноманітність та стійкий туризм (1997 р.);

- Квебецька декларація з екологічного туризму (2002 р.);

- Зміна клімату та туризм: відповідь на глобальні виклики (2007 р.) (Давоська декларація);

- Всесвітня хартія сталого туризму (2015 р.);

- Рамкова конвенція з етики туризму (2017 р.);

- Просування стійкого туризму, включаючи екологічний туризм, з метою викорінення бідності та захист навколишнього середовища (2018 р.) (Просування стійкого туризму).

Нажаль, у більшості документів немає превентивних заходів. Юридичні документи, пов'язані зі стійким туризмом, наказують більше профілактичних заходів, ніж ті, що належать до екологічного туризму у вузькому значенні. Більшість проаналізованих документів прописують умови, які б полегшували місцевому населенню відчутти економічні вигоди екологічного туризму. Проте, необхідно встановити стандарти розвитку, які затверджуються за погодженням з місцевими стейкхолдерами і ці стандарти мають бути підняті на міжнародний рівень.

Більшість вищезгаданих документів наполягають на єдиних стандартах та подоланні розриву між інтересами місцевих спільнот та туристичних компаній за допомогою різних форм співробітництва. У цих документах відсутні правові положення, які зобов'язують суб'єктів екологічного туризму надавати обов'язкову прозорість, не забезпечують ефективної системи покарань, що обмежує їхнє практичне застосування.

4.02.2022 року в Комісія представила шлях переходу для туризму, а 1.12.2022 року Рада прийняла Європейський порядок денний для туризму до 2030 року [1, 2]. Це основні документи, що викладають поточне бачення політики ЄС у сфері туризму.

У Європейському порядку денному для туризму до 2030 року зазначено, що його головною метою є сприяння розвитку туризму, тобто [2]:

- економічно, екологічно, культурно та соціально стійкий туризм;

- відповідає на виклики зміни клімату, втрати біорізноманіття та зобов'язання ЄС щодо Порядку денного ООН на період до 2030 року для сталого розвитку;

- створює робочі місця та просуває місцеву культуру, продукти та послуги.

У той час як документ не згадує конкретно про сільський туризм, він запрошує держави-члени [1]:

- взяти до уваги вплив туризму на якість життя місцевих громад у їх політиці;

- приділити особливу увагу до транспортних потреб периферійних районів, найменше доступних островів і віддалених регіонів;

- популяризувати активні способи пересування, такі як їзда на велосипеді та інші види туризму.

Порядок денний у сфері туризму ґрунтується на шляху переходу до туризму, який є результатом спільної співпраці зацікавлених сторін та передбачає визначення туризму як одного з 14 промислових екосистем, де потрібно прискорити перехід на зелені та цифрові технології. Цей процес було розпочато у 2021 році відповідно до оновленої промислової стратегії ЄС [2, 3].

Перехідний шлях для туризму вимагає від туристичної спільноти впровадити заходи в 27 областях для зменшення споживання енергії, утворення відходів, споживання води та її забруднення для задоволення зростаючого попиту сталого туризму. Різні території мають різні вихідні точки, тому можливі обмеження щодо виконання цих дій. Консультації із зацікавленими сторонами підкреслюють відсутність доброго транспортного сполучення та цифрового зв'язку як ключових проблем у уповільненні зеленого і перехід до цифрового туризму в сільській місцевості. Подальші дії щодо впровадження ЕТ повинні завжди враховувати особливості території.

У контексті шляху для туризму Європейська Комісія також запустила нову туристичну інформаційну панель, щоб допомогти національним і регіональним політикам у створенні політики та стратегії для переходу туристичного сектора та підвищення стійкості туристичної діяльності в ЄС. Такий підхід визнає відпочинок, туризм і збереження культури і традицій основними аспектами сільських територій, поряд з виробництвом продуктів харчування, управлінням природними ресурсами та охороною та збереженням природних пейзажів [3].

Такі послуги, як туризм і відпочинок, складають збільшення частки робочих місць і доходів у сільській місцевості, оскільки частка, пов'язана з сільським господарством, зменшується. Однак це вказує на можливу синергію між ЕТ і сільським господарством, особливо органічним вирощуванням та виробництвом продукції з географічними зазначеннями. Наприклад, органічне землеробство і зусилля щодо збереження можуть забезпечити діяльність на фермі, наявність місцевих якісних продуктів, адекватне управління ландшафтами та взаємодією моря і суші в

прибережних сільських районах. Просування географічного зазначення також можуть бути корисними для територій, де вони виробляються. Документ передбачає створення «біо-районів» – «географічних територій, де фермери, громадськість, туристи оператори, асоціації та державні органи укладають угоди про стійке управління місцевими ресурсами на основі органічних принципів і практики» [3].

У своїй резолюції від 19 червня 2020 року про транспорт і туризм у 2020 році та надалі парламент підкреслив необхідність довгострокової підтримки туризму для забезпечення конкурентоспроможності та підкреслив, що пандемія стала історичною можливістю модернізувати сектор і зробити його більшим стійким. В резолюції відзначено переваги сільського та агроекотуризму та закликає Комісію на подальше просування та підтримку ініціатив, які дозволяють створити додаткові джерела доходу для сільської місцевості, робочі місця та запобігати занедбаності земель та їх депопуляції [3].

У резолюції від 25 березня 2021 року про створення стратегії ЄС для сталого туризму парламент підкреслює, що пандемія COVID-19 призвела до зміни вимог мандрівників до безпеки та чистоти і більш стійкого туризму і підкреслив, що місцеві ремесла, агротуризм, сільський туризм і екологічний туризм є невід'ємною частиною сталого туризму [4].

У парламенті відзначають позитивний внесок сільського туризму у збереження дрібного та різноманітного фермерства, вирішення соціальної нерівності та створення можливостей працевлаштування для жінок. У ньому наголошується, що розвиток сільського туризму в аграрних країнах ЄС сприяє зміцненню агропродовольчого сектору ЄС, екологічній стійкості і добробуту сільських територій. Зазначається, що покращилася співпраця та координація між зацікавленими сторонами, більше залучаються місцеві органи влади до досліджень туризму та ринку професійних комунікацій, маркетингової стратегії, які необхідні для підвищення соціальної, економічної та екологічної складових ефективності агротуризму.

Парламент закликає Комісію розглянути можливість збільшення фінансової підтримки для просування велосипедного туризму в Європі, зазначивши, що транскордонні маршрути для активного відпочинку на природі, можуть перенаправити туристичні потоки та сприяти меншому розвитку туризму у розвинених регіонах.

У своїй резолюції від 13 грудня 2022 року про довгострокове бачення сільських територій ЄС парламент закликає на держави-члени вжити заходів для підтримки справедливого переходу та диверсифікації сільської економіки, підкреслює потенціал екологічного туризму в цьому відношенні [5]. Це визнає, що туризм може бути важливим джерелом доходу для сільських громад і вказує на те, що часто недостатньо використаний потенціал рекреаційного рибальства та рибальського туризму для залучення туристів протягом року. Він вимагає докласти зусиль для зміцнення місця сільського туризму, такого як винний туризм, у

стратегіях диверсифікації сільської економіки поряд із сільськогосподарським та харчовим секторами.

Крім того, цільова група з туризму Комітету з транспорту та туризму (TRAN) неодноразово вимагала окремого бюджету для туризму та справжньої стратегії ЄС щодо сталого туризму.

Парламент також схвалив підтримку ЄС для агротуризму через його позитивний вплив на сільське населення громад у своїх попередніх мандатах. Наприклад, визнали, що агротуризм є вигідним для збереження біорізноманіття, а також для якості життя, диверсифікації доходів, створення робочих місць та запобігання депопуляції. Крім того, для розвитку агротуризму необхідно забезпечити повний доступ до транспортної мережі, Інтернету та ІТ-інфраструктури в сільській місцевості. Це підкреслює необхідність підтримки розвитку сільського туризму та гірського агротуризму зі збереженням специфіки в цій області. Парламент закликав Комісію та держави-члени підтримати використання потенціалу традиційного вівчарства та козівництва через агротуризм.

Туризм є перш за все компетенцією держав-членів, а роль ЄС полягає в тому, щоб доповнювати, підтримувати та координувати дії країн ЄС. Ця роль широко включає сприяння конкурентоспроможності розвитку сектору та сприяння співпраці. Через його важливість для європейської економіки та зайнятості ЄС рішуче підтримує туристичний сектор – разом із сталими принципами екологічного туризму.

Перелік посилань

1. Перехідний шлях туризму. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/404a8144-8892-11ec-8c40-01aa75ed71a1>
2. Council conclusions on 'European Agenda for Tourism 2030'. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15441-2022-INIT/en/pdf>
3. Новий європейський порядок денний для туризму. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/12/01/new-european-agenda-for-tourism/>
4. Резолюція Європейського парламенту від 19 червня 2020 року про транспорт і туризм у 2020 році. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0169_EN.html
5. Резолюція Європейського парламенту від 25 березня 2021 року про створення стратегії ЄС для сталого туризму. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0109_EN.html
6. Резолюція Європейського парламенту від 13 грудня 2022 року щодо довгострокового бачення розвитку сільських територій ЄС – до сильніших, пов'язаних, стійких і процвітаючих сільських територій до 2040 року. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0436_EN.html